

SUYUQLIKLARNING ZICHLIGINI PIKNOMETR YORDAMIDA ANIQLASH

Rahimova Volida Karim qizi
Buxoro davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya: Piknometr – bu muayyan hajmga ega boʻlgan shisha idishdir. Piknometr yordamida suyuqliklar va sochiluvchan jismlarning zichligini aniqlash mumkin. Ushbu maqolada distillangan suvning zichligini $1000 \frac{kg}{m^3}$ ekanligini bilgan holda, piknometr yordamida suyuqliklarning zichligini aniqlash yoritilgan.

Kalit soʻzlar: Zichlik, piknometr, suyuqliklar, fizika, massa, hajm, tarozi.

ASOSIY QISM

Hajm birligidagi modda massasi bilan oʻlchanadigan kattalikka **zichlik** deyiladi.

$$\rho = \frac{m}{V}$$

Bunda ρ - zichlik, birligi XBS da $[kg/m^3]$

Piknometr – bu muayyan hajmga ega boʻlgan shisha idishdir. Koʻpchilik piknometrlarning boʻyinlarida belgi mavjud boʻlib, belgigacha suyuqlik quyiladi.

Suyuqlik zichligini topish formulasini keltirib chiqaramiz. Toza suv zichligini topish formulasini chiqarish uchun piknometr massasini M , piknometr va suv massasini M_0 bilan belgilaymiz. U holda toza suv zichligi ρ_0 quyidagicha topiladi:

$$\rho_0 = \frac{M_0 - M}{V} \quad (1)$$

bu yerda V - piknometr hajmi. Tekshiriladigan suyuqlik solingan piknometr massasini M_1 bilan belgilasak, suyuqlik zichligi ρ_s quyidagicha aniqlanadi:

$$\rho_s = \frac{M_1 - M}{V} \quad (2)$$

(1) va (2) formulalardan V larni topamiz:

$$V = \frac{M_0 - M}{\rho_0} \quad \text{va} \quad V = \frac{M_1 - M}{\rho_s}$$

V - hajmlar oʻzaro teng boʻlganligi uchun:

$$\frac{M_0 - M}{\rho_0} = \frac{M_1 - M}{\rho_s}$$

boʻladi, u holda ishchi formula quyidagicha topiladi:

$$\rho_s = \frac{M_1 - M}{M_0 - M} \cdot \rho_0 \quad (3)$$

(3) formula yordamida tekshiriladigan suyuqlikning zichligi topiladi.

Bu yerda

ρ_0 – tajriba oʻtkazish temperaturasidagi suvning zichligi (tablitsadan olinadi);

M – bo`sh piknometrning massasi;

M_0 – suvli piknometrning massasi;

M_1 – tekshiriladigan suyuqlik bilan birga piknometrning massasi.

Ishni bajarish tartibi

1. Piknometrning tozaligiga ishonch hosil qilgandan so`ng, piknometr massasi  $M$  ni o`lchang.

2. Piknometrغا toza suv soling (begigacha), M_0 suvli piknometrning massasini o`lchang. (Bu holda piknometr devorlarida xavo pufakchalari bulmasligi kerak).

3. Suvni bo`shating va piknometrni yuvib quruting. So`ngra piknometrغا tekshiriladigan suyuqlikni soling (belgigacha), M_1 - tekshiriladigan suyuqlikli piknometr massasini o`lchang.

4. (3) formula yordamida tekshirilayotgan suyuqlikning zichligini hisoblab toping. Uy temperaturasida (18-20⁰C) suvning zichligi $\rho_0 = 1 \left[\frac{g}{cm^3} \right] = 1000 \left[\frac{kg}{m^3} \right]$

5. Tajribani 3 marta takrorlab natijalarni jadvalga yozing.

6. Tekshirilayotgan suyuqlik zichligining o`rtacha qiymatini hisoblang:

$$\langle \rho_s \rangle = \frac{\rho_1 + \rho_2 + \rho_3}{3}$$

7. Absolyut xatoliklarni hisoblang:

$$\Delta \rho_{s1} = |\langle \rho \rangle - \rho_1|$$

$$\Delta \rho_{s2} = |\langle \rho \rangle - \rho_2|$$

$$\Delta \rho_{s3} = |\langle \rho \rangle - \rho_3|$$

8. O`rtacha absolyut xatolikni hisoblang:

$$\langle \Delta \rho_s \rangle = \frac{\Delta \rho_1 + \Delta \rho_2 + \Delta \rho_3}{3}$$

9. Haqiqiy qiymatni hisoblang:

$$\rho_h = (\langle \rho_s \rangle \pm \langle \Delta \rho_s \rangle)$$

10. Nisbiy xatolikni aniqlang:

$$\varepsilon = \frac{\langle \Delta \rho_s \rangle}{\langle \rho_s \rangle} \cdot 100\%$$

11. Natijalarni jadvalga yozing.

No	M [kg]	M ₀ [kg]	M ₁ [kg]	ρ_s [$\frac{kg}{m^3}$]	$\langle \rho_s \rangle$ [$\frac{kg}{m^3}$]	$\Delta \rho_{s1}$ [$\frac{kg}{m^3}$]	$\Delta \rho_{s2}$ [$\frac{kg}{m^3}$]	$\Delta \rho_{s3}$ [$\frac{kg}{m^3}$]	$\langle \Delta \rho_s \rangle$ [$\frac{kg}{m^3}$]	ε [%]
1										
2										
3										

XULOSA

Demak, suyuqliklar zichligini piknometr yordamida aniqlash uchun avvalo distillangan suvning zichligini $\rho_0 = 1 \left[\frac{g}{cm^3} \right] = 1000 \left[\frac{kg}{m^3} \right]$ ekanligidan foydalanib, ishchi formulani keltirib chiqarishimiz kerak ekan. So`ngra ishni boshlab, bo`sh piknometr massasini o`lchab  $M$  harfi bilan, suvli piknometr massasini o`lchab M_0 bilan va o`rganilayotgan suyuqlikli piknometr massasini  $M_1$  bilan belgilab olib,  $\rho_s = \frac{M_1 - M}{M_0 - M} \cdot \rho_0$  formula yordamida suyuqlikning zichligini hisoblashimiz kerak ekan. Albatta o`lchash davomida yo`l qo`ygan xatoliklarimizni ham hisoblab chiqishimiz lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Remizov A.N. "Tibbiy va biologik fizika" 2005
2. Rahimova V., Bozorov E. Klinik dozimetriya fanining "Ionlovchi nurlanishlar va ularning asosiy xususiyatlari" nomli ma`ruza mashg`ulotini "Fishbone" metodini qo`llash orqali o`qitish //Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali. – 2022. – T. 2. – №. 2.
3. Xojiuevich B. E. et al. "AJURLI ARRA" METODI YORDAMIDA TALABALARGA "ASOSIY DOZIMETRIK KATTALIKLAR" MAVZUSINI TUSHUNTIRISH //E Conference Zone. – 2022. – S. 11-15.
4. Xojiuevich B. E. et al. "BESHINCHISI ORTIQCHA" METODI YORDAMIDA TALABALARGA "KLINIK DOZIMETRIYA UCHUN ASBOBLAR" MAVZUSINI TUSHUNTIRISH //pedagogs jurnali. – 2022. – T. 15. – №. 1. – S. 93-97